

KNIHY A DĚJINY

ROČNÍK 29/1-2 2022

KNÍHOVNA AV ČR

KNIHY A DĚJINY

Ročník 29/1–2, 2022

Vydává Knihovna AV ČR, v. v. i.

Praha 2022

OBSAH

Editorial	3

RECENZOVANÁ ČÁST

Studie

LENKA VESELÁ Czech Books in the 1765 Auction of the Strängnäs Cathedral Library	6
LENKA VESELÁ České knihy v aukci katedrální knihovny ve Strängnäs 1765	43
KAMIL BOLDAN Basilejská univerzita, tiskař Johannes Frobenius a recepce jeho tisků v českých zemích	80
JIŘÍ JUST Vydavatelské strategie jednoty bratrské na začátku 17. století	115
MARTIN DROZDA Chrudimské kramářské tisky s fíngovaným impremem	137
ANGELA ŠKOVIEROVÁ Školská divadelná hra Iosephiados v spracovaní humanistického básnika Ondreja Rochotského	159

NERECENZOVANÁ ČÁST

Varia

JANA VLACHOVÁ Prameny z Ratsarchiv Görlitz prokazující dřevořezáčský podíl Georga Scharffenberga st. na ilustracích pro pražské Mattioliho herbáře	182
ANEŽKA BAĎUROVÁ Čeněk Zíbrt a <i>Bibliografie české historie</i>	188
Recenze	207
Výběr studií z časopisů, monografií, sborníků a elektronických zdrojů ..	216
Adresář	224

Recenze

■ *Co jsou dějiny knihy? Antologie textů k dějinám a teorii knižní kultury.* Lenka Pořízková – Jiřina Šmejkalová (eds.). Praha, Academia 2021. 256 s. Knižní kultura sv. 3.

Jak nepsat dějiny dějin knihy

Dlouho a se zájmem očekávanou antologii překladů z odborné literatury vztahující se k dějinám a teorii knižní kultury vydalo nakladatelství Academia v roce 2021 s finanční podporou grantu MŠMT uděleného Univerzitě Palackého v Olomouci. Jedná se o třetí svazek ediční řady Knižní kultura, kterou řídí osobnosti ať úzce či širěji spjaté s oborem. Obě editorky titulu *Co jsou dějiny knihy?* Lenka Pořízková (půso-

bí na Katedře bohemistiky Univerzity Palackého v Olomouci) a Jiřina Šmejkalová (v oboru knižní kultury působí dlouhodobě, t.č. jako vyučující na Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy) se rovněž podílely na překladu publikace.

Jiřina Šmejkalová předjímající očekávání čtenářů v první větě úvodu jmenuje Gutenberga, Topiče a Kroniku trojanskou, aby je ujistila, že ti jsou ze hry, pokud se jedná o antologii pojednávající dějiny knižní kultury. Vzápětí přejde k Bruno Latourovi, francouzskému sociologovi a filozofovi, aby je poučila, že se k němu hlásí řada současných oblastí a směrů společenskovědního výzkumu. Nic proti Latourovi, ale proti zabíhání do detailů jen volně souvisejících s hlavním tématem knihy, které odvádějí čtenářovu pozornost. Teprve po několika stránkách textu úvodní studie se dozvídáme, že „jedním z cílů a účelů předkládané antologie je usnadnit českému čtenáři orientaci v relativně nedávných a současných debatách nejen o historii a historiografii knižní kultury, ale i povaze komunikace jako takové“. První cíl je částečně naplněn uvedením dnes již klasických textů D. F. McKenzieho, L. Febvra, H. J. Martina a R. Darntona, pokud nebudeme postrádat alespoň jeden příspěvek z německojazyčné oblasti (např. Paul Raabe, *Was ist Geschichte des Buchwesens*) nebo z italské slibně se rozvíjející knihovědy. Avšak druhý cíl

„obeznámit čtenáře o povaze komunikace jako takové“ zůstal nenaplněn, pokud nebudeme ztotožňovat problematiku čtení s „povahou komunikace“, a také proto, že důležitá součást komunikace – téma paratextů zůstala zcela opomenuta (tím se od 80. let minulého století zabývá Gérard Genette, jehož texty na toto téma lze rovněž považovat za „klasické“).

Z napsaného na dalších stránkách úvodní studie je patrné, že autorka je obeznámena se základními příručkami oboru i jejich autory (S. Füssel, D. Finkelstein a další), které vznikly z podobného důvodu a za stejným účelem jako česká antologie. Zůstává však záhadou, proč se přehledné a systematické publikace (*An Introduction to Book History* nebo *Meilensteine buchwissenschaftlicher Forschung*), které slouží jako úvody do studia knižní kultury v angloamerické a německé jazykové oblasti, nestaly vzorem pro českou antologii (komentáře k vybraným textům a současně uvedená literatura orientují příspěvky, zatímco vysvětlení příspěvků a literatura uvedená v poznámce pod čarou úvodní kapitoly české antologie působí zmatečně). Autorka má jistě pravdu v tom, že výběr příspěvků do antologie je na rozhodnutí editorek publikace. Zvolená koncepce české antologie – seřadit příspěvky chronologicky – by fungovala, kdyby příspěvky zařazené do druhé poloviny antologie nebyly monotematicky zaměřené na čtení (většina z nich má charakter případové studie). Tím se koncepce antologie rozpadá a čtenář, který očekával odpověď na otázku, co

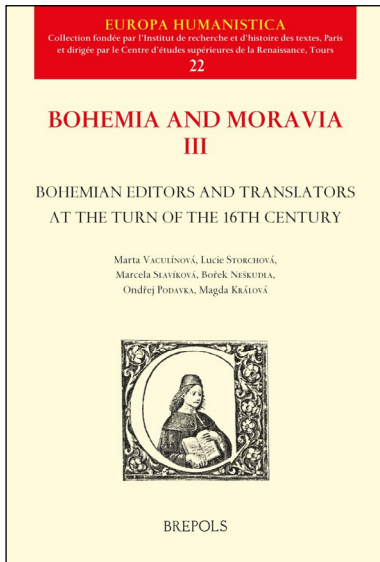
jsou dějiny knihy, musí být výběrem příspěvků nutně zmaten a zklamán.

Zvláštní, ale nechtěnou pozornost čtenáře poutá český překlad cizojazyčných textů. Na první pohled je jasné, že se nejedná o výsledky profesionální překladatelské práce. Je s podivem, že si akademické nakladatelství nepohládalo kvalitu překladů. Celá antologie se hemží nepřeloženými nebo nevhodně přeloženými cizími slovy (např. „kollaborativní a derivativní povaha většiny psaní“, „literární sociologie“, „humanisté ... našli podporu nakladatelů a investorů“, „zdá se, že alespoň zčásti poukazují na nepřímé důsledky, které lze odvozovat či odhadovat a které se týkají konzumace tiskovin nebo změněných mentálních návyků“) a kolísající syntaxi, která je směsicí anglické a české syntaxe. Překladatelské lapsy jdou na vrub srozumitelnosti textů.

Závěrem je třeba konstatovat, že během přípravy antologie k vydání bylo jistě vykonáno obrovské množství práce, která ale vyšla poněkud naprázdno dílem proto, že koncepce antologie nebyla šťastně zvolena vzhledem k účelu publikace, dílem kvůli špatným překladům a také z důvodu šroubovaně formulovaných myšlenek v úvodní studii, které bez další konkretizace či vysvětlení místo aby orientovaly, odrazují od pokračování v další četbě (např. „Identifikace a artikulace praktik přivlastňování tak v sobě v každém případě nese jistý subversivní a následně emancipační potenciál, v našem případě ve vztahu k zavedeným klasifikacím a hierarchizacím v procesu kulturní recepce a četby“).

Nakonec si nemohu odpustit komentář ke grafické úpravě a celkové estetické koncepci knihy, která postrádá jakýkoliv nápad a svou šedí asociuje průměr odborných knih, které mají nulovou potenci někoho přilákat, snad jedině skalní příznivce oboru.

ALENA PETRUŽELKOVÁ

■ ***Bohemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century.*** Marta Vaculínová, Lucie Storchová, Marcela Slavíková, Bořek Neškudla, Ondřej Podavka, Magda Králová (eds.). Turnhout, Brepols 2021. 490 s., obr. příl. **Bohemia and Moravia III.**

Prestížní belgické nakladatelství Brepols se v rámci série EUROPA HUMANISTICA již řadu let věnuje vydávání knih zaměřených na dějiny literatury období humanismu a renesance v jednotlivých

evropských zemích. V roce 2014 zde vyšly první dva svazky, souhrnně označené Bohemia and Moravia I a II, které uvedenou problematiku pojednávají s ohledem na český kontext: *The Reception of Antiquity in Bohemian Book Culture from the Beginning of Printing until 1547* Kamila Boldana, Bořka Neškudly a Petra Voita, a *Bohemian School Humanism and its Editorial Practices (ca 1550–1610)*, který napsala a texty edičně připravila Lucie Storchová. Zmiňme na tomto místě také tematicky související, v rámci stejné série vydanou publikaci Roberta Dittmanna a Jiřího Justa *Biblical Humanism in Bohemia and Moravia in 16th Century* (2016). V loňském roce pak vyšel třetí svazek řady Bohemia and Moravia s názvem *Bohemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century* autorského a editorského kolektivu Marty Vaculínové, Lucie Storchové, Marcely Slavíkové, Bořka Neškudly, Ondřeje Podavky a Magdy Králové.

Kniha má podobnou strukturu jako oba svazky předchozí: uvedena je studií Lucie Storchové, která se zabývá způsoby recepcce antických textů v českých zemích, jejich vydávání, komentování a překládání od druhé poloviny 15. do přibližně první třetiny 16. století. Druhou, rozsáhlejší část svazku pak tvoří edice komentářů k vydáním, případně překladům antických klasiků a děl italských humanistů, které pořídili a vydali humanističtí učenci z různých oblastí zemí Koruny české: západních Čech (Paulus Niavis [Schneevogel] a Johannes Honorius z Lokte, již vyučovali na univerzitě v Lipsku), Prahy (překla-

datele Řehoř Hrubý z Jelení a Václav Písecký) a z okruhu olomouckého biskupství (Jan Dubravius). Hlavním cílem publikace je tedy prostřednictvím editovaných textů poukázat na podoby vztahu humanistů z českých zemí ke kulturnímu odkazu antiky, potažmo humanismu italské provenience a na způsoby jejich transmise v přechodném období kolem přelomu 15. a 16. století. Kniha v návaznosti na předchozí svazky chce rovněž ukázat další cesty šíření a upevňování humanistické vzdělanosti na našem území.

Již v první knize řady Bohemia and Moravia autoři v daném kontextu poukazovali na specifickou situaci českých zemí, v níž se recepce antické literatury (a návazně na to i podnětů renesančního humanismu) prosazovala pozvolna. Ve větší míře ji můžeme sledovat u učenců a autorů katolické orientace, často absolventů italských univerzit, naproti tomu okruh převážně utrakvistické pražské univerzity k ní zaujímal podstatně zdrženlivější postoj. Recentní výzkum tohoto období a diskuze o „národním“ humanismu, která proběhla v roce 2014 na stránkách časopisu *Česká literatura*, dokonce problematizovala samotné označení „humanistická“ literatura ve smyslu, jak jej chápe zejména západoevropská literární historie. Lucie Storchová však ve své úvodní studii k recenzované knize konstatuje s odkazem na pojetí Paula Oskara Kristellera, že humanisté nejsou charakterizováni pouze sdílenými idejemi, ale rovněž učeneckou praxí, tzv. *studia humanitatis*, v jejímž rámci sdí-

leli rétorické a gramatické dovednosti získané čtením antických textů. Storchová ve zkoumaném období rozlišuje (s odvoláním na výzkumy Ann Mossové vztahující se k situaci v německých zemích) dva způsoby přístupu ke klasické latině: „scholastický“ (scholastic), jehož zastánci se domnívali, že význam konkrétních slov a frází ani pravidla spisovné latiny nejsou určeny jejich použitím ve starověkých textech, naproti tomu stoupenci „humanistického“ (humanist) přístupu v latině komunikovali a chápali ji jako přirozený jazyk, jehož kvalitu posuzovali podle antických modelů. Gramatika, syntax, slovní zásoba a celá související výuka byly odvozeny od kanonických antických autorů, jejichž seznam se v průběhu 16. století postupně měnil. Humanistická učenec-ká komunita rovněž kladla důraz na textovou koherenci, která měla přednost před platnou argumentací a formální správností, již preferovali scholastičtí autoři. Každá z obou zmíněných komunit disponovala vlastními slovníky, jazykovými učebnicemi a edicemi. Zejména na středoevropských univerzitách pak oba přístupy koexistovaly po určitou dobu (přibližně do poloviny 16. století) bez zásadních problémů; dokladem existence obou zmíněných přístupů jsou právě vydávané paratexty.

Prvním z autorů, jehož paratexty k edicím kniha představuje, je Paulus Niavis (Schneevogel), rodák z Chebu, jenž studoval v Lipsku, kam se po čase vrátil i vyučovat. Vydával zejména díla určená pro potřeby studentů sloužící k osvojení všech stylových vrstev latiny

a rovněž edice italských humanistických autorů. Mezi jím připravená vydání školských klasiků náležela např. Cicero-
nova řeč proti Catilinovi, dialog *Charon*
Lukiana ze Samosaty či Platonovy listy.
Lukianův dialog je příkladem vydava-
telské metody, kterou Niavis realizoval
častěji: pro své vydání použil překlad
Lukiana, který pořídil italský humanista
Rinuccio Aretino; podobně např. pod-
kladem k vydání Platonových dopisů
je jejich překlad z pera Marsilia Ficina.
V našem svazku nalezneme Niaviovy
paratexty vztahující se nejen k edicím
zmíněných děl, ale též např. k vydání
Pseudo-Petrarcova spisu *Recommendatio*
heremi v překladu Johanna Aurispy či
díla *Philalethes* Maffea Vegia.

Taktéž absolvent lipské univerzity
Johannes Honorius z Lokte (*Cubi-*
tensis) na své alma mater posléze vyu-
čoval. Jeho edice i původní díla jsou
soustředěna k univerzitní výuce *artes*
liberales. Také on stavěl na italských hu-
manistických modelech, které upravoval
pro potřeby studentů a interpretoval je
v duchu křesťanské morálky. Honoriova
vydavatelská práce je úzce spojena s jeho
působením na univerzitě, edice jsou čas-
to koncipovány jako podklady k před-
náškám. Paratexty k dílům antických
klasiků, která vydával (v recenzované
edici zejména Cicero, Horatius, Hesio-
dos ad.), ukazují hloubku jeho znalostí
antiky; věnuje se však třeba i otázkám
genologickým. Potřebám studentů slou-
žily u edic rovněž podrobné komentáře.
Honorius připravil také vydání italských
autorů (např. Domenico Mancini: *De*
quattro virtutibus; knihu věnoval brat-

ru Václavovi s poukazem na to, že spis
o ctnostech by měl číst jako mladý, do-
kud je jeho mysl vnímavá). Jak shrnuje
Lucie Storchová ve své úvodní studii,
Niaviovy a Honoriovy edice italských
humanistů odrážely ediční praxi, jež se
uplatňovala i v jiných evropských regio-
nech. Komentáře k vydávaným dílům
byly do značné míry založeny na jejich
využití jako pedagogické pomůcky.
Raná humanistická produkce lipské
univerzity byla tedy v souladu s tímto
obecnějším evropským trendem.

Zatímco jména Paula Niavia a Jo-
hanna Honoria budou u nás stěží
známa mimo úzký okruh odborníků,
Jan Dubravius (jinak též Jan Skála
z Doubravky) je významnou osobností
raného humanismu: po studiích práv
v Itálii byl v českých zemích aktivně
veřejně činný, působil v diplomatic-
kých službách Habsburků a úspěšný byl
i později ve funkci olomouckého bisku-
pa. Jeho zájem o literaturu a vzdělanost
se projevil jednak mecenášskou pod-
porou učenců a literátů, jednak vlastní
tvorbou, která je značně rozmanitá: je
mj. autorem rozsáhlých dějin českých
zemí *Historiae Regni Boemiae*, alegoric-
ké zvířecí rady *Theribolia* a dalších spi-
sů. Do tohoto kontextu je možno zařa-
dit také jeho vydání prvních dvou knih
spisu pozdněantického autora Martiana
Capelly *De nuptiis Philologiae et Mercu-*
rii, které tvoří úvod k encyklopedickému
pojednání o sedmi svobodných umě-
ních. Dubraviovy komentáře k této edici
jsou obsáhlé (v recenzovaném svazku se
jedná o nejobsáhlejší část) a mají odliš-
nou povahu než u dvou předchozích

autorů, především nejsou zaměřeny pedagogicky a nemají ani vést čtenáře k moralizující interpretaci díla. Storchová tento typ komentáře klasifikuje jako způsob učenecké sebe prezentace: editor demonstruje své znalosti nejen klasické, patristické i humanistické literatury, ale i dalších disciplín jako astronomie, filozofie či dokonce esoterických nauk. Objevují se hojné citáty z autorit, některá díla Dubravius cituje v řečtině. Capellův spis byl ve středověku často komentován a budil zájem pro svou mnohovrstevnatost (mj. využití alegorie), v době raného humanismu byl diskutován v souvislosti s postupným přerodem systému vzdělávání od výuky sedmi svobodných umění ke *studia humanitatis*. Součástí Dubraviovy sebe prezentace v komentářích k Capellovi jsou rovněž četné zmínky o kontaktech s významnými osobnostmi té doby (především olomoucký biskup Stanislav Thurzo a další členové jeho rodiny, kteří zastávali důležité církevní funkce, a také např. italská humanistika).

Ačkoli paratexty Řehoře Hrubého z Jelení a Václava Píseckého nejsou zařazeny v recenzované knize na závěr, zmiňujeme je zde až jako poslední v řadě. Jedná se totiž v tomto svazku o jediné zastoupení autorů/editorů, kteří překládali klasické a humanistické texty do vernakulárního jazyka, tedy do češtiny. (Písecký je v edici zastoupen pouze dvěma překlady, jde však o překlady z řečtiny, v nichž byl u nás průkopníkem.) Dosah jejich činnosti byl tudíž relativně omezený na úzkou skupinu adresátů, většinou členů městské rady, které chtěl především Hrubý

vzdělávat v politických a etických tématech. Také jeho utrakvistická konfese jej odlišuje od ostatních autorů našeho svazku. Hrubý se svými překlady přichází v době, kdy se translatoři začínají odklánět od středověkého způsobu převodu („slovo od slova“) a postupně se prosazují postupy humanistického překladu, jenž preferoval spíše obtížnější zprostředkování smyslu díla než jeho doslovnost. Tento přístup reflektuje i Hrubý právě v předmluvách (v jedné z nejznámějších, k překladu Erasmovy *Chvály bláznovství*, kde se obrací ke konšelům Starého Města pražského, si dokonce stěžuje na nedokonalost češtiny, jež kazí Erasmovo mistrovství). Vedle klasických děl překládal Hrubý též literaturu patristickou (Cyprián, Jan Zlatoústý) s cílem prohloubit pravou (utrakvistickou) víru a posílit morálku, nebo italské humanisty (Petrarca, Giovanni Pontano, Lorenzo Valla a další). Hrubý počítal s méně vzdělaným publikem, proto zařazoval vysvětlivky a jeho komentáře mají přispět k rozvoji poznání jeho čtenářů. Jak upozorňuje Lucie Storchová, Hrubého konfesijní orientace mu nebránila v hlubokém zájmu o antickou vzdělanost (v jejíž znalosti vynikal, ačkoli pravděpodobně nestudoval na univerzitě) a italské humanistické autory, čímž se odlišoval od mnohých svých utrakvistických současníků. Ve svých předmluvách pak dokázal své náboženské přesvědčení i učenost vyváženě skloubit.

Pokusili jsme se stručně nastínit alespoň některé ze zajímavých poznatků, které edice paratextů a překladů Bo-

hemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century nabízí. Jedná se o další významný příspěvek k poznání velmi rozmanitých podob recepce antické a humanistické vzdělanosti v 15. a 16. století v Čechách a na Moravě. Vedle literární tvorby samotné jsou to právě edice a k nim připojené paratexty, jež velmi dobře ukazují charakter dobové učenosti a zdroje, z nichž čerpala. Již při výběru děl byli editoři vedeni konkrétními intencemi, další podstatné informace pak uváděli právě v paratextech. Tento segment učenecké komunikace si bezpochyby zaslouží pozornost, která je mu v posledních letech badateli věnována.

Vzhledem k tomu, že kniha vychází v zahraničním nakladatelství a v angličtině (obsah editovaných latinských a českých pasáží je vždy podán ve stručném anglickém shrnutí), bude sloužit nejen domácímu zkoumání raněnovověké kultury, ale i evropským či mimoevropským badatelům, jimž se tak dostává do rukou další reprezentativní publikace k fenoménu, jenž svou univerzalitou zasáhl a proměnil charakter celé evropské kultury, zároveň se však vyznačoval celou řadou specifík v rámci jednotlivých evropských zemí.

JANA KOLÁŘOVÁ

■ **Murray G. HALL, *Der Volk und Reich Verlag, Prag. Zur Geschichte des Buchhandels und Verlagswesens im Protektorat Böhmen und Mähren 1939–1945*, Wien, Praesens 2021. 355 s., 89 il.**

Volk und Reich Verlag, obsazování „bílých míst“

Kanadsko-rakouský badatel Murray G. Hall se meziválečné historii německojazyčných nakladatelství věnuje dlouhodobě, výsledky své práce přitom dává k dispozici nejen klasicky, v tištěné podobě, ale také na webu – připomeňme jeho katalog německojazyčných nakladatelství v českých zemích na adrese <<http://www.boehmischeverlagsgeschichte.at>> nebo starší, nicméně stále rozšiřovanou databázi rakouských nakladatelství navazující na Hallovu knihu *Österreichische Verlagsgeschichte* (1985, <<http://verlagsgeschichte.murrayhall.com>>). V roce 2021 vyšla ve vídeňském nakladatelství Praesens jeho nejnovější publikace, mapující his-

torii a osudy spjaté s nakladatelstvím Volk und Reich Verlag.

Kniha je rozdělena do více než třiceti kapitol, obsahuje seznam literatury, jmenný rejstřík firem, míst a osob a poznámkový aparát, stejně jako seznam doprovodných ilustrací. Podrobné dělení textu koresponduje s detailním zpracováním tématu na základě archivních výzkumů, soustřeďujících se nejen na samotné nakladatelství, ale i široce související problematiku. Text doprovázejí dobové grafiky, jež ovšem zmenšením ztratily na zřetelnosti. Také velké množství citací z archivních pramenů místy zbytečně zahlcuje čtenáře podrobností výkladu a třepí pozornost. V případě obojího platí, že méně by snad bylo více. Jedná se však o malou výtku vůči knize, jejíž přínos lze popsat na několika úrovních.

Tou první je bezesporu rovina informační. Hallovi se na základě rozsáhlých rešerší a pečlivého studia materiálů podařilo načrtnout věrohodný obraz fungování předního německého nakladatelství v protektorátu, a to nejen včetně dynamického politického pozadí jeho existence, ale také s odkazy na dopad celkového působení nakladatelství v rovině dobového diskurzu. Kniha přináší množství dosud nepublikovaných dat, další sumarizuje. Pozornost je prioritně věnována fungování nakladatelského a knihkupeckého trhu (k němuž ostatně míří i podtitul svazku), na pozadí dokumentovaných interakcí mezi představiteli moci z řad nakladatelů, říšských i protektorátních úřadů a institucí ovšem plasticky vystu-

puje ideologie okupační moci a různé strategie (odporu, vyhýbání, kolaborace) v zacházení s ní. Zřetelně se ukazuje, jak velkou roli sehrávaly zdroje a boj o ně, jak a kde na sebe narážely politické představy a ekonomické zájmy při prosazování rozhodnutí. Nejsnáze to lze ilustrovat na případě konkurenčního vztahu nakladatelství Volk und Reich Verlag a nadace Reinhard-Heydrich-Stiftung, potažmo jejich představitelů Friedricha Heiße a Hanse Joachima Beyera. Odborná publikace tím získává energii takřka detektivního románu, bez ohledu na to, že čtenář zná historické vyústění sporů.

Hallova kniha zároveň představuje významný příspěvek k transkulturním dějinám literatury – nejen, že se z pozic jinonárodní filologie vyrovnává s tuzemským tématem, své téma také usazuje do vícenárodnostního kontextu, přičemž reflektované vztahy popisuje jako rovnocenné a vzájemné. Koexistence české a německé kultury a mocenského aparátu fungovala v protektorátu (stejně jako dříve) ve sdíleném poli, jehož aktéři – v Hallově případě nakladatelé, knihkupci, říšští i protektorátní úředníci a investoři, stejně jako instituce, publikum ad. – spolu neustále přímo i nepřímo vyjednávali prostor působení. Demonstrovat toto tvrzení lze jak na exkurzu do situace okolo snah o převzetí nakladatelství Orbis, tak třeba na výkladu ke vzniku a existenci reprezentativního časopisu *Böhmen und Mähren*, který ze své pozice informačního kanálu říšského protektora dokázal brutálním způsobem dominovat na trhu po celou dobu války.

Časopis (v knize je téma rozděleno do kapitol XI. Die Anfänge der Zeitschrift *Böhmen und Mähren. Blatt des Reichsprotektors* a XII. Die Zeitschrift *Böhmen und Mähren* ab 1942) vznikl ještě před vznikem pražského nakladatelského domu Volk und Reich Verlag, jako ideologický hlasatel germanizace území. Vycházel na kvalitním papíře a s řadou doprovodných (velkoformátových) fotografií, ve vysokém nákladu, prakticky až do konce války, a to i v době, kdy už byla většina ostatních tiskovin zastavena, a zbývající se dělily o omezené přiděly papíru. Hall velmi jemně (detailně a poučeně, s citem k neohrazeným vlivům) ilustruje tvrdé mocenské boje na pozadí a brutální strategii nuceného financování ze strany průmyslových podniků a protektorátních úřadů. Při svém zaměření na politické pozadí sice zcela opomíjí literární koncepci tiskoviny, daří se mu však mapovat a přiblížit pole, v němž existovala. Konečně sám autor v úvodu volá po dalších výzkumech k tématu, po zaplňování pomyslných „bílých míst“.

Rovinou knihy, která rezonuje v německojazyčné oblasti, je téma pová-

lečných osudů nacistických pohlavářů a jejich dalšího působení ve společnosti. Kromě narážek na ploše celého textu, nenechávajících čtenáře na pochybách, v jakém rámci hodnot se Hall pohybuje, je závěr knihy věnován postavě Friedricha Heiße, rozeného Plzeňana, nakladatele, vydavatele a autora nedílně spjatého s činností nakladatelství Volk und Reich. Tento vlivný muž s kariérou v Hitlerjugend stejně jako NSDAP byl totiž po válce očištěn a Hall na jeho příkladu odhaluje bizarnost procedury, jíž byli bývalí nacisté a jejich spolupracovníci přezkušováni.

Hall tím svou knihou přesahuje ještě do jedné roviny, a sice do oblasti občanské odpovědnosti intelektuála. Nejenom, že svou prací přispívá rozvoji oboru, ale svými veřejně prezentovanými postoji upomíná na hodnoty, jež zastává. Tuto pro vědeckou práci neúplně obvyklou „drobnost“ je třeba přičíst k nezpochybnitelnému (a nemalému) odbornému přínosu publikace.

LUCIE ANTOŠÍKOVÁ

KNIHOVNA

AKADEMIE VĚD ČR